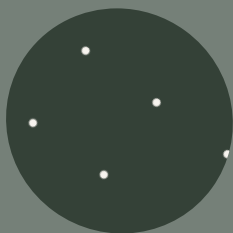

Celostno prostorsko načrtovanje kot orodje za trajnostni razvoj občin

Izidor Jerala je krajinski arhitekt, zaposlen na Mestni občini Novo mesto kot podsekretar za prostorsko načrtovanje. Poleg številnih podrobnejših prostorskih izvedbenih aktov je skrbel za prostorski del projekta Ureditve romskega naselja Brezje-Žabjak, ki je v letu 2023 prejel nagrado Zlati svinčnik. Med drugimi je član več strokovnih društev, Društva urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije, Društva krajinskih arhitektov Slovenije in Društva arhitektov Dolenjske in Bele Krajine. Je sodni izvedenec za področje urbanizma, član komisije za prostor pri Skupnosti občin Slovenije, član strokovne skupine za izvajanje projektov urbanega razvoja in celostnih teritorialnih naložb pri Združenju mestnih občin Slovenije ter član strokovno-posvetovalnega sveta ministra za področje prostora. Pogovarjali smo se o upoštevanju podnebnih sprememb v prostorskem načrtovanju, predvsem na ravni občin.

Ali pri svojem delu opazate upoštevanje vidika podnebnih sprememb ter kako in kje se kaže?

Na Službi za urbanizem opazamo veliko potrebo po upoštevanju podnebnih sprememb, a v praksi tega še vedno ne zaznavamo dovolj. Po mojem mnenju ima vsak posameznik največjo moč za spremembe – ne moremo pričakovati, da bodo podnebne izzive rešili občina, država ali Evropska unija. Vsak mora začeti pri sebi, kar še posebej velja za projektante, investitorje in vse vpletene v načrtovanje prostora.

Trenutno se podnebni vidik upošteva predvsem tam, kjer je to normirano – pri toplotni izolaciji, vgradnji toplotnih črpalk in drugih tehničnih standardih. Toda pri samih zasnovah, pri načinu razmišljanja, pri bolj minimalističnem pristopu ali izbiri okolju prijaznejših materialov, sprememb skorajda ni opaziti. Da bi resnično dosegli preobrat, se moramo zavedati, da trajnost ni le tehnična zahteva, ampak celostni pristop k načrtovanju in gradnji. Šele ko bomo to ponotranjili kot standard ravnanja, bomo lahko rekli, da podnebne spremembe zares upoštevamo.

SAMO 1 PLANET
CARE4CLIMATE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE,
PODNEBJE IN ENERGIJO

CIPRA
ŽIVETI
V ALPAH

Katere prakse prostorskega načrtovanja v Sloveniji bi izpostavili kot dobre in kaj bi si želeli spremeniti?

Imamo številne dobre prakse, še posebej pri manjših projektih. Marsikateri občinski podrobni prostorski načrt je izjemno pogumen in inovativen. Prav tako so številni projekti, ki nastajajo prek javnih natečajev v organizaciji Zbornice za arhitekturo in prostor, vrhunsko zasnovani in nanje smo lahko ponosni. Odlično delo opravlja tudi Zbornica skupaj z Gradbenim inštitutom v okviru pobude CARE4CLIMATE, kjer poteka intenzivno usposabljanje projektantov.

Kljub tem dobrim praksam bi si želel predvsem eno spremembo – da prenehamo ustvarjati množico strategij brez jasnih kazalnikov. Trenutno imamo kup strateških dokumentov, a ker nimajo konkretnih meril uspešnosti, lahko vsak poroča po svoje, ne da bi bilo jasno, kaj smo dejansko dosegli.

Če želimo doseči resnične spremembe, moramo začeti z bolj usklajenim in realno izvedljivim strateškim načrtovanjem, ki bo imelo jasne kazalnike in cilje, ki se med seboj ne bodo izključevali.

Kako bi v Sloveniji lahko okrepili vidik trajnosti in participacije javnosti pri prostorskem načrtovanju?

Pri načrtovanju in upravljanju prostora je ključno pridobivanje izkušenj, saj lahko vsi napredujemo. Pogosto govorimo o participaciji javnosti, a ta pojem je preozek – morali bi govoriti o njenem vključevanju. Vključevanje pomeni, da javnost aktivno povabiš k sooblikovanju rešitev in da v trenutku, ko jih vabiš, še nimaš dokončnih odločitev.

Projekti in ambicije, ki so že od začetka zasnovani tako, da se rešitev vnaprej določi in nato le potrdi s prostorskim aktom, pri nas v Novem mestu praviloma padejo v vodo. Ne vem, kako je drugje, a izkušnje kažejo, da je javnost ključno vključiti na začetku.

Ali menite, da so odločevalci (na ravneh države in občin) ter javnost dovolj opolnomočeni za trajnostno prostorsko načrtovanje (z zavedanjem posledic podnebnih sprememb)? Kaj pri svojem delu z občinami opazate glede problematike toplotnega otoka?

Na ravni države in občin so odločevalci običajno občinski sveti, ki se s to temo ukvarjajo pogosto, tako v razpravah kot v dokumentih. Glede opolnomočenja bi lahko rekli, da vedo, kaj se dogaja, in okvirno razumejo, kaj je treba sprejeti. Vendar so šibkejši pri sprejemanju odločitev, ki vplivajo na konkurenčnost.

Da je toplotni otok vedno bolj izrazit problem, opaža vse več ljudi, vendar so odgovori na ta izziv še vedno odprto vprašanje. Slovenija kot zelo gozdnata država ima naravno prednost – vse, kar ni redno košeno ali tlakovano, hitro zaraste in prispeva k senčenju ter odboju sončnih žarkov. V praksi nimamo močnih instrumentov za sistemsko reševanje tega problema. Novo Mesto je dober primer, saj je kljub urbanizaciji zelo zeleno mesto z velikimi površinami stabilnih mestnih gozdov. Podatki kažejo, da v vročinskih valovih razlika v temperaturi med mestom in gozdovi ni bistvena. To pomeni, da naravna vegetacija močno prispeva k blaženju učinka toplotnega otoka.

Eden od možnih ukrepov bi lahko bil uporaba svetlih barv za grajene površine, kar poveča odboj sončne svetlobe. Ta pristop je značilen za kulture v južni Evropi, kjer so bele stavbe že stoletja prilagojene vročemu podnebju. Vendar bi to lahko predstavljalo izziv s stališča kulturne identitete in vizualne prepoznavnosti prostora.

Veliko ukrepov za zmanjšanje toplotnega otoka morda ne bo imelo merljivega učinka na temperaturo, ljudje pa razlike ne bodo občutili neposredno. Eden od konkretnih korakov, ki bi lahko izboljšali kakovost bivanja, je usmerjeno senčenje na mestih, kjer ljudje pogosto stojijo – na prehodih za pešce, trgih in avtobusnih postajališčih. Drevesa in nadstreški lahko na teh lokacijah neposredno zmanjšajo izpostavljenost soncu, kar kljub nespremenjeni temperaturi zraka bistveno zmanjša občutek vročine in izboljša udobje v javnem prostoru.

SAMO 1 PLANET
CARE4CLIMATE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE,
PODNEBJE IN ENERGIJO

CIPRA
ŽIVETI
V ALPAH

Kakšna je po vaših izkušnjah pri nas praksa umeščanja obnovljivih virov energije v prostor? Katere potrebe z vidika prostorskega načrtovanja in participacije javnosti se kažejo na nivoju države in občin?

Novo Mesto in širša dolenska regija nimata posebnih obnovljivih virov energije. Sistemom na biomaso nismo najbolj naklonjeni, saj je v zimskem času močno izražena temperaturna inverzija, čeprav so sodobni pogoni na biomaso že precej čisti. Poleg tega nimamo ustreznih vodotokov za hidroenergijo, prav tako veter v regiji ni dovolj močan, da bi bil ekonomsko izkoristljiv.

Edini realen vir je sončna energija, ki pa prinaša svoje izzive. Ko delež sončne energije v sistemu naraste, je treba hkrati zagotavljati stabilnost omrežja z dodatnimi klasičnimi viri. Ključno je torej najti pravo ravnovesje med različnimi obnovljivimi viri in zagotoviti energetski miks, ki bo ogljično nevtralen oziroma bistveno manj obremenjujoč za okolje.

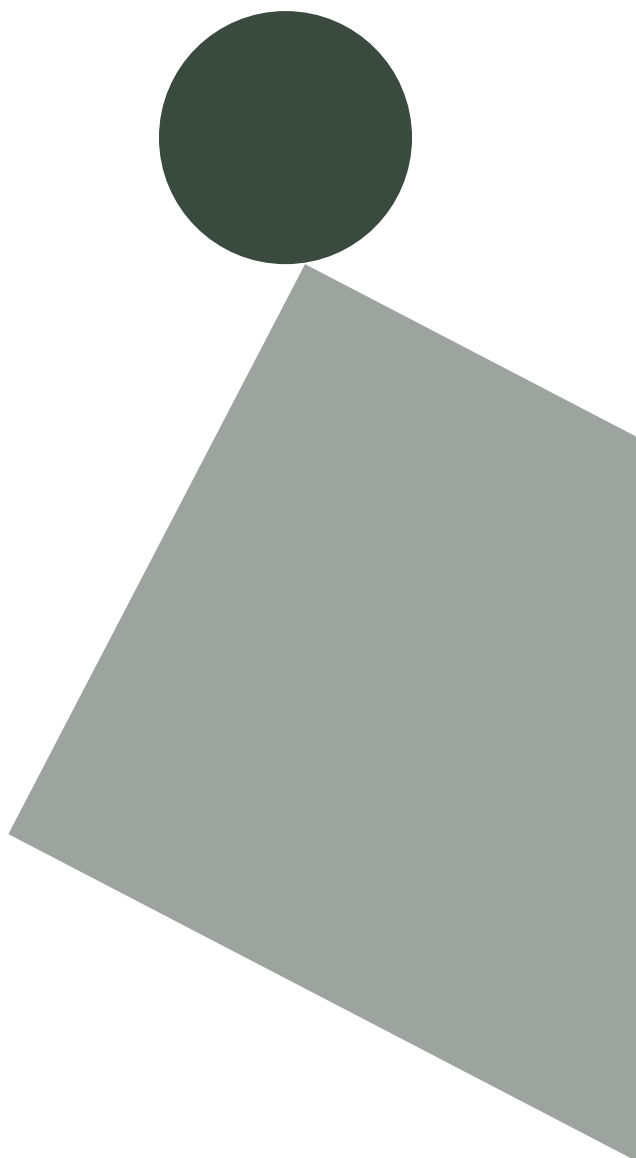
Velik poudarek namenjamo tudi samooskrbi in predvsem skupnostni oskrbi, v katero polagamo veliko upanja. Skupnostni pristop omogoča boljše kombiniranje različnih virov energije in prilagajanje razmeram na trgu, kar je izjemno pomembno za zanesljivo in trajnostno oskrbo z energijo.

Kako po vaših izkušnjah na prakse prostorskega načrtovanja vplivajo izredni vremenski dogodki?

V dveh letih po poplavah se situacija ni bistveno spremenila, ključne težave ostajajo enake. Kmetijstvo še vedno zavrača idejo, da bi se kmetijska zemljišča uporabljala kot razlivne površine, čeprav bi to lahko celo izboljšalo produktivnost tal.

Kljub temu opažamo večjo ozaveščenost pri investitorjih. Če si vzamemo nekaj minut in pregledamo ponudbo nepremičnin v hudourniško ogroženih območjih, kot sta Koroška ali Zasavje, hitro vidimo, da so najcenejše hiše pogosto postavljene na izrazito tveganih lokacijah. Današnji investitorji se bolj zavedajo tveganj in se manj pogosto odločajo za gradnjo na takih mestih. Poplave torej vplivajo na posamezne odločitve, vendar še ne v tolikšni meri, da bi preoblikovale celoten pristop k prostorskemu načrtovanju.

Na koncu pa ostaja realnost: tisti, ki nimajo druge izbire, bodo še vedno gradili na cenejših, problematičnih lokacijah. Pogosto so to območja brez urejene komunalne infrastrukture. Dokler dostopnost prostora ostaja finančno omejena, se bodo ljudje še naprej odločali za tveganja, preprosto zato, ker nimajo alternative.

SAMO 1 PLANET
CARE4CLIMATE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE,
PODNEBJE IN ENERGIJO

CIPRA
ŽIVETI
V ALPAH